מסורת הש"ס

א) יומא נח:, ב) כעי"ז קדושין כא: הוריות יב. חולין צא. קלד:, ג) לעיל י:, ד) מדות פ"ג מ"א [מנחות לז: בכורות יז:] ירוש' מע"ש פ"ה ה"א, ה) יומא נט. ת"כ ויקרא חובה פ"ט ה"ב, ו) תוספ' יומא פ"ג ה"ג, ז) [לקמן נח. סג:], ח) במדבר יח י, ט) פסחים ג. חולין פג. תמורה יד.

עין משפט נר מצוה

כט א ב מיי' פרק ה' מהלכות מעה"ק הלכה י:
ל ג מיי' שם פ"ז הלכה א:
ד מיי' שם פרק י' הלכה י:
ה מיי' שם הלכה ח:
לא ו ז מיי' שם פ"ה הלכה ז:
לב ח מיי' פ"ב מהלכות בית הבחירה הלכה ט:

א עלה בכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן א] דרומית מזרחית מזרחית צפונית צפונית מערבית מערבית דרומית ב שירי הדם היה שופך על יסוד דרומית ב] ונאכלין ג לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה ד בכל מאכל ליום ולילה ה עד חצות: **גמ'** היכי עביד רבי יוחנן ורבי אלעזר חד אמר נותן אמה אילך ואמה אילך וחד אמר א מחטא ויורד כנגד חודו של קרן אליבא דרבי אלעזר בר"ש דאמר היא עצמה אינה נעשית אלא בגופה של קרן דכולי עלמא לא פליגי כי פליגי אליבא דרבי מר סבר אמה אילך ואמה אילך כנגד ג] קרן הוא ומר סבר כנגד חודה אין טפי לא מיתיבי חטאת הציבור והיחיד כיצד מתן דמן היה עולה לכבש ופנה לסובב ובא לו לקרן דרומית מזרחית ו טובל באצבעו ב הימנית המיומנת שבימין מן הדם שבמזרק וחומר ד] בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה מלמטה ומחטא ויורד כנגד חודה של קרן עד שמכלה כל הדם שבאצבע וכן כל קרן וקרן הכי קאמר ו מצוה בחודה אי עבד אמה אילך ואמה אילך לית לן בה: מאי רבי ומאי רבי אלעזר בר' שמעון ג דתניא דמים העליונים ניתנין מחוט הסיקרא ולמעלה דמים התחתונים ניתנין מחוט הסיקרא ולמטן דברי רבי רבי אלעזר ברבי שמעון אומר במה דברים אמורין בעולת העוף אבל בחטאת בהמה היא עצמה אין נעשית אלא על גופה של קרן אמר רבי אבהו מאי טעמא דרבי דכתיב [1] וההראל ארבע אמות ומההראל ה] ולמעלה וגו' ארבע אמות הוא דהויא אמר רב אדא בר אהבה ומקום ו] קרנות ארבע מקום קרנות ד' הויא אלא אימא רשות קרנות ד': ד תנן התם ה חוט של סיקרא חוגרו באמצע להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים מנא הני מילי אמר רב אחא ז] בר רב קטינא שנאמר [2] והיתה הרשת עד חצי המזבח התורה נתנה מחיצה להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים: שירי הדם כו': ו ת"ר [3] אל יסוד מזבח ח] זה יסוד דרומי אתה אומר זה יסוד דרומי או אינו אלא יסוד מערבי וילמד סתום מן המפורש ט] אמרת ילמד ירידתו מן הכבש ליציאתו י] מן ההיכל מה יציאתו מן ההיכל יא] בסמוך לו ° אף ירידתו מן הכבש בסמוך לו: ז תניא רבי ישמעאל אומר זה וזה יסוד מערבי ר' שמעון בן יוחאי אומר זה וזה יסוד דרומי בשלמא למאן דאמר יסוד מערבי קסבר ילמד סתום מן המפורש אלא למאן דאמר יסוד דרומי מ"ט א"ר אסי יב] קסבר האי תנא ח כוליה יג] מזבח בצפון קאי ל"א כוליה פתח בדרום קאי

עלה בכבש ופנה לסובב. מפני שדמה ניתן למעלה על הקרנות ובאצבע צריך לעמוד על גבי סובב אבל בכל שאר הדמים שהן התחתונים יד] מן החוט ולמטה טו] ובקרן זוית המזבח עומד על הרצפה וזורק מן הכלי למזבח וכל מקום שיגיע למזבח כשר: **ובא לו לקרן דרומית מזרחית.** שבה הוא פוגע ראשון כדקיימא לן לקמן (דף סב:) כל פינות שאתה פונה יהו דרך ימין והכבש בדרום וכשעולה בו ופניו למזבח הוי ימינו למזרח ובא טז] לימינו למזרח ובא לאותו קרן והולך ומקיף בסובב דרך ימין ופניו למזבח מן הדרום למזרח וממזרח לצפון ומצפון למערב דהיינו דרך ימין: **על יסוד דרומית.** בגמרא יליף לה: **לפנים מן הקלעים.** לפי שבמשכן היו קלעים היקף לחצר אהל מועד ובמקום הקלעים היתה חומת העזרה בבית יז] שלמה או בית עולמים ובחטאת כתיבא בחצר אהל מועד במקום קדוש תאכל (ויקרא ו): **לזכרי כהונה.** דכתיב הכהן המחטא אותה יח] (שם) לאפוקי נשים שאינן ראויות לחיטוי ובויקרא קרא גבי חטאת ואשם ומנחה כתיב ח) כל זכר יאכל אותו: **בכל מאכל.** משום דקתני בפסח ואינו נאכל אלא צלי לקמן (דף נו:) תני בכולהו ובכל מאכל: **ליום ולילה.** כדילפינן בפ' שלישי (לעיל דף לו.) ובשר זבח תודת שלמיו למדנו יט] שנאכלת ליום אחד חטאת ואשם מנין תלמוד לומר זבח ט) ובקדשים לילה הולך אחר היום דכתיב לא יניח ממנו עד בקר (ויקרא ז): **עד חצות.** סייג עשו חכמים לתורה להרחיק אדם מעבירת כרת כדתנן בברכות בפרק קמא (דף ג.) כל הנאכלין ליום אחד מצותן כו': **גמ' היכי עביד.** מתנת אצבע בקרן: **אמה אילך.** כשהוא עומד אצל זוית המזבח נותן בתוך אמה של מקצוע לאיזה רוח שירצה או לדרום או למזרח בקרן דרומית מזרחית וכן בכל קרן: **מחטא ויורד.** לשון הכתוב הכהן המחטא אותה (ויקרא ו): **אליבא דרבי אלעזר.** לקמן מייתי פלוגתייהו: **היא עצמה.** כלומר כל עצמה ועיקר מצותה אינו אלא שם: **דכ"ע לא פליגי.** דלא בעינן חודה כ] דקרן כתיב ואמה על אמה ברום אמה הנתון בראש המזבח בכל זוית וזוית בכל מקום שבה קרוי קרן: **כי פליגי אליבא דרבי.** דמכשר לה מחוט הסיקרא ולמעלה ואע"ג דלא בקרן: **מר סבר.** כי היכי דקרן הויא אמה על אמה אף כל שתחתיו כנגדו הוי קרן: **ומר סבר.** כיון דקרא לאו כא] אקרנות ממש קפיד בשאר המזבח לא שייך לשון קרן אלא בחודה של זוית: **המיומנת שבימין.** אצבע הרגילה למלאכה ולא כב] שאר אצבעות מוכנות להושיט ולטבל היינו שאצל גודל. מיומנת אמנט"ר בלע"ז: **וחומר** כג] **בגודלו ובאצבע קטנה.** מושך את הדם שבאצבע כלפי למטה שיפול כולו למזבח: **חומר.** לשון נחמרו בני מעיה [חולין דף נו.] דנוריי"ר בלע"ז: **ומחטא.** זריקת חטאת קרוי חיטוי כמו הכהן המחטא אותה: **כנגד חודה.** רבי היא דמכשר למטה מן הקרן להכי כד] תנא לה בחודה: **בד"א.** דדמים העליונים כשירין למעלה מן החוט מיד: **בעולת העוף.** שנעשית למעלה כדאמרינן בפרק קדשי קדשים (לקמן דף סד:): **אבל חטאת בהמה.** דכתיב בה קרן בהדיא אינה נעשית כו': **וההראל.** מזבח: **ארבע אמות הוא דהואי.** בתמיה. וכי אין גובהו או רוחבו אלא ארבע אמות: **מקום קרנות ארבע.** כלומר הקרנות תופסין ארבע אמות במזבח דכל קרן אמה על אמה: **ומקום קרנות ארבע הויא.** בתמיה. והרי אין הקרנות אוכלין במזבח אלא שתי אמות מן המזרח למערב ושתים מן הדרום לצפון היינו שתים על שתים: **אלא.** על כרחך ה"ק קרא רשות קרנות ארבע כלומר שם רשות כה] הקרנות תופסת למטה מהן ארבע אמות דהיינו עד החוט דכוליה הוי קרן כו]: **הרשת.** כעין כז] ציור מצוירת בקליעה ושל נחשת הויא בתחתיו כח] של מזבח עשוי כנפה וגבוה עד חציו של מזבח: **התורה נתנה מחיצה.** מדקפיד אחצי מזבח: **אל יסוד המזבח.** האמור בחטאת החיצונה: **או אינו אלא יסוד מערבי.** כדאשכחן בפנימיות לעיל אשר פתח אהל מועד וילמד סתום מן המפורש: **ילמד ירידתו מן הכבש.** בחיצונות ושירי הדם בידו מיציאתו מן ההיכל [ושיריים הפנימיים בידו מה יציאתו מן ההיכל] ביסוד מערבי שהוא סמוך לו: **אף ירידתו מן הכבש.** נשפכין ליסוד דרומי שהוא סמוך לו: **זה וזה.** חיצונים והפנימיים: **סתום.** החיצונים: **מפורש.** פנימים שכתוב בהן יסוד מערבי דכתיב אשר פתח אהל מועד: **מ"ט.** הא כתיב בפנימיים אל יסוד אשר פתח אהל מועד: **קסבר כוליה מזבח בצפון.** פתח ההיכל קאי ואין כט] המזבח לפני הפתח כלום אלא אמה של יסוד דרומי אי נמי בצפון העזרה קאי ל] והוו חמש אמותיו כנגד הפתח ואמה אחת מהן יסוד דרומי איסתכל דכי נפיק מן הפתח רואה יסוד דרומי לפניו מכוון באמצע הפתח לא]. ולית דגרס כוליה פתח בדרום לב] מזבח קאי והיא היא לג] כל פתח ההיכל לדרומו של מזבח הוא:

תנא

כוליה מזבח בצפון קאי. פירש בקונטרס בצפון פתח ההיכל קאי ואין מן המזבח לפני פתח ההיכל כלום אלא אמה של יסוד דרומית א"נ בצפון העזרה קאי והוו חמש לד] כנגד הפתח אחת מהן יסוד דרומי איסתכל דכי נפיק מן הפתח לה] יסוד דרומי לפניו מכוון באמצע הפתח ולשון זה אחרון נראה דלקמן פרק קדשי קדשים (דף נח.) מוכח דלמאן דאמר כוליה מזבח בצפון קאי האי לו] חמש אמות כנגד הפתח דהא תנן לז] (תמיד דף כט.) מערכה שניה של קטרת היה משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות מוקי לה כרבי יוסי דבעי לפני הפתח וקסבר כוליה מזבח בצפון קאי:

תורה אור השלם

1. וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֵהָאֲרִאֵיל {וּמֵהָאֲרִיאֵל} וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע: יחזקאל מג, טו
2. וְנָתַתָּה אֹתָהּ תַּחַת כַּרְכֹּב הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמָטָּה וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ: שמות כז, ה
3. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד מִזְבַּח הָעֹלָה: ויקרא ד, כה

ולרש"י צ"ל פסוק זה:

וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת בְּאֶצְבָּעוֹ וְנָתַן עַל קַרְנֹת מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ד, לד

מוסף רש"י

מחטא ויורד. מחטא לשון ירידה היא, כדאמרינן במנחות נושא עולה ומתחטא (יומא נח:) **במה דברים אמורים.** דעליונים לא קביע להו מקום אלא שיהו מן החוט ולמעלה: **על גופה של קרן.** האבן של אמה על אמה שבראש המזבח, שכל למטה מן הקרנות פסולה ואע"פ שהיא למעלה מן החוט ארבע אמות (לעיל י:) **חוגרו באמצע.** למזבח סביב (מנחות צז:). **באמצע גובהו** (בכורות יז:) **התורה נתנה מחיצה.** ורחבו מגיע למטה עד חצי המזבח והוא היה סימן להבדיל בין דמים העליונים כו' (לקמן סד.): **להבדיל בין דמים העליונים לדמים התחתונים.** חטאת בהמה למעלה מן החוט וחטאת העוף למטה, ועולת העוף למעלה ועולת בהמה למטה (מנחות צז:). או: וחטאת בהמה למעלה דכתיב ביה קרנות וכן עולת העוף, ושאר זבחים שלא פירש בהן נעשין למטה דכתיב בהו מזבח ולא כתיב בהו קרנות, וכוליה מזבח ליכא למימר דהוי מקומן שהרי תורה נתנה מחילה (לעיל י.) **כוליה פתח בדרום קאי.** פתח דהיכל בדרומו של מזבח קאי, הלכך יסוד אשר פתח אהל מועד היינו דרומי (יומא נט.):

לעזי רש"י

אמנט"ר אמניויד"א. מוכנה, מוכשרת.
דנוריי"ר ריטרייר"א. לכווץ.

שיטה מקובצת

כוליה מזבח בצפון קאי. פ"ה ואית דגרסי כו'. וקשה לפי' זה דלקמן בפ' קדשי קדשים (נח.) מוכח דלמאן דאמר כוליה מזבח בצפון קאי הוי חמש אמות דרומית כנגד הפתח כו'. לכך נראה כלשון אחר שבקונטרס דכוליה מזבח בצפון קאי וצפון העזרה מתחיל באמצע הפתח שהוא רחב עשר אמות, נמצא ה' אמות דרומית של מזבח כנגד הפתח ואחת מהן יסוד דרומית, וא"כ כשיוצא מן הפתח רואה יסוד דרומי לפניו מכוון כנגד אמצע הפתח ורגילות של אדם לצאת באמצע הפתח. ודוחק הוא וכי לעולם הוא יוצא באמצע הפתח. ועוד קשה מנלן דאותה אמה היא יסוד לפי שהיא כנגד הפתח, אימא דגם ד' אמות מערביות שכנגד הפתח הוו יסוד, דאי משום שכל יסוד מערבי לא היה כנגד הפתח מה בכך הלא כי נמי מזבח ממוצע היה מנלן דיסוד מערבי כולו מיקרי כנגד הפתח והלא אורכו ל"ב אמות ורוחב חלל הפתח עשר אמות נמצא דעשר אמות הוו כנגד הפתח ועוד נשאר י"א אמות מכאן וי"א אמות מכאן שלא כנגד הפתח, ומ"מ מיקרי (כולו) [כוליה] יסוד כנגד הפתח משום דמקצתו ככולו. ואמר מורי דלמ"ד בצפון קאי איכא לאוקמי פתח אהל מועד ברוח דרומי שכל יסוד שלו כנגד הפתח דאמה דרומית של כל רוח דרומית הויא כנגד הפתח, ועוד דלא הוי יסוד לרוח דרומית רק אמה ראשונה של צד מערב כדקאמר לקמן והילכך לא מיקרי רוח מערבי כנגד הפתח כיון שאין יסוד שלו כנגד הפתח, אבל למ"ד דמזבח ממוצע באמצע הפתח שפיר מיקרי רוח מערבית (ש)כנגד הפתח לפי שלא היה לו שום רוח אחר כנגד הפתח רק רוח מערבי שבאמצעיתו הוא עשר אמות כנגד הפתח כל רוחב הפתח: [illegible]

אמות וחלל פתח ההיכל הוי עשר אמות נמצא [illegible]

[illegible] (מהר"פ)

גליון הש"ס

גמ' אף ירידתו. עיין לקמן דף פא ע"א תוד"ה אבל:

שינויי נוסחאות

א] איתא להא בבא בזוהר פ' במדבר דף [קיח ע"ב] ולפי הסוד אשר מפרש שם דקדקו המקובלים דגרסינן בא לו לַקרן הלמ"ד בפתח, אע"פ שהוא סמוך למילת דרומית (מלא"ש): ב] צ"ל דרומי (ש"מ ופרי"ד). ועי' תוי"ט ד"ה לדרומית: ג] כנגד קרן נמי קרן הוא (ש"מ): ד] ס"א וסומך. ס"א וחומר בגודלו מכאן ובאצבעו מכאן ומחטא. והרמב"ם ז"ל גריס כן בפ"ה מהל' מעה"ק ה"ז אלא שהוא כתב שם וסומך באצבעו הגדולה מכאן ובגודל מכאן וכו'. ול"ע (ש"מ). ועי' בכ"מ שם ועי' רש"ש ודק"ס: ה] ומהריאל ולמעלה הקרנות ארבע ארבע אמות הוא (כי"ר א' וש"מ). בש"ש ומההריאל. בכי"מ ור' ב' מהאריאל. ובפסוק ומהארִאֵיל: ו] מקום קרנות ד', ומקום קרנות כו' כצ"ל (*ש"מ): ז] כ"א חנא (*ש"מ). בכי"ל הונא: ח] בפרי"ד אל יסוד מזבח העולה. כ"א אל יסוד המזבח (כי"מ וק' ור"ב). וכ"ג רש"י, והוא בויקרא ד, לד: ט] תיבות וילמד סתום מן המפורש, ליתא בכל כתה"י וביומא נט ע"א. ודק"ס כתב שפירוש הוא והובא בפנים: י] צ"ל מיציאתו (*שמכ"י וגליון): יא] כ"א ההיכל אינו נותן אלא בסמוך לו ואיזה זה זה יסוד מערבי אף ירידתו מן הכבש אינו נותן אלא בסמוך לו ואיזה זה זה יסוד דרומי (כי"צ, פרי"ד): יב] כ"א אשי (*ש"מ): יג] בכי"ק כוליה פתחא (בצפון) [צ"ל בדרום] קאי תנא דבי כו'. והשאר ליתא. [בד"ו ל"א בדרום קאי ובש"מ מחק תיבות אלו]: יד] צ"ל תחתונים (כתה"י וד"ו): טו] ולמטה עומד על הרצפה אצל זוית המזבח וזורק כו' (*ש"מ): טז] צ"ל ופונה (*ש"מ): יז] בבית עולמים ובחטאת כתיב במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד כצ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד לזכרי (*ש"מ). תיבות בבית שלמה או נוספו ע"פ בה"ז. והגלי"ב במ"ש גורס בבית שילה. ועי' צ"ק ודק"ס: יח] אותה יאכלנה לאפוקי (כתה"י וש"מ): יט] למדנו לתודה (*ש"מ): כ] צ"ל משום דקרן (ש"מ): כא] כ"א תיבת לאו ליתא (גליון). [ולא נמצא נוסח זה של הגליון בכל כתה"י ודפו"י שבידינו. ול"ב]: כב] צ"ל בלא שאר אצבעות כלומר מוכנת להושיט ולטבל והיינו שאצל כו' (ש"מ וב"ש): כג] מדברי רש"י נראה דלא היה בגירסתו תיבות מלמעלה, מלמטה שלפנינו בגמ' (רש"ש וע"ש). [ובש"מ הוסיף כאן תיבת למעלה. ובכתה"י ליתא]: כד] להכי לא תנא (ש"מ וכתה"י). והגלי"ב ז"ל תיקן אפ"ה תנא לה בחודה: כה] ורשות (כתה"י, ד"ו וצ"ק). בכי"פ כלומר ורשות וכו'. אבל בשמכ"י מגיה רשות כלפנינו:

כו] צ"ל כקרן (כי"פ ושמכ"י): כז] כעין צינור מצודה בקליעה (כי"פ). [וכן מצודה בד"ו. ודק"ס כתב שבד' פפד"מ נשתבש כלפנינו]: כח] בתחתיתו (*ש"מ): כט] ואין מן המזבח (*ש"מ): ל] קאי וצפון העזרה מתחיל באמצע פתח ההיכל שהיה רוחב הפתח י' אמות והוו חמש אמותיו של המזבח כנגד הפתח ואחת מהן יסוד דרומי כצ"ל (ע"פ שמכ"י, כי"ב וג', וב"ש): לא] בש"מ נוסף ורגילות הוא לצאת באמצע הפתח ומש"ה קרי פתח אהל מועד אמה של יסוד דרומי טפי מד' אמות הנשארות: לב] בדרום קאי (כתה"י, ד"ו רפ"ט וש"ח וב"ש). ולפנינו ע"פ בה"ז: לג] [illegible] למגרס ליה אבל לפירוש בתרא ודאי ל"ג ליה (חז"א סט"ו סק"ב): לד] הפתח רואה יסוד כו' (צ"ק): לה] צ"ל היו (ש"מ): לו] צ"ל דתנן (צ"ק)